

MILE BOGOVIĆ

CRKVA I SENJSKO SREDNJE ŠKOLSTVO*

Mile Bogović
Gospićko-senjska biskupija
HR 53000 Gospić

UDK: 261.6(497.5 Senj)
373.5(497.5 Senj)
Izlaganje sa znanstvenog skupa
Ur.: 2009-06-26

Novovjeko senjsko srednje školstvo, odnosno gimnazija, ima svoje korijene u latinskoj školi koju su 1725. počeli voditi pavlini. Nakon ukidanja pavlinskog reda 1786. kratko vrijeme gimnaziju vode franjevci a od njih je preuzima svjetovni kler. U nastavno osoblje sve više se uključuju laici, a u vrijeme bana Mažuranića gimnazija dolazi u isključivu nadležnost države. Biskup Ožegović je 1857. osnovao Đački dom iz kojega su pitomci pohađali gimnaziju. Taj Dom, nazvan po svome utemeljitelju "Ožegovićianum" djelovao je do 1940. godine.

Ključne riječi: gimnazija, Ožegovićianum, pavlini, srednje školstvo

Srednjovjekovno školstvo u biskupijama Senjskoj i Modruškoj ili Krbavskoj bilo je na razini školstva u drugim zemljama. Zaostajanje je počelo u prvoj polovici 16. stoljeća, a uvjeta za obnovu nije bilo sve do kraja tzv. "uskočke krize" (1617.). Tada ustvari započinje u nas tridentska obnova. Biskup Ivan Krstitelj Agatić (1617.-1640.) učinio je u tom smislu važan iskorak kad je doveo u Senj pavline (1634.).¹ Poznato nam je da je isti biskup pozvao iz Trsta isusovce u Senj radi misija i da se s njima tada dogovorio za otvaranje kolegija i gimnazije u Rijeci.² Nemamo izravnih podataka o školskom

* Priopćenje je održano na znanstvenom skupu u povodu 200. obljetnice djelovanja Školske knjižnice senjske Srednje škole Pavla Rittera Vitezovića održanom 26. 2. 2009. u Senju.

¹ Usp. Spomenica senjskoga srednjega školstva, *Senjski zbornik*, 16, Senj, 1989.

² Agatić je Riječanin. Za senjskog biskupa došao je iz riječkog augustinskog samostana sv. Jeronima. U vrijeme svoga biskupovanja doveo je u napušteni dominikanski samostan u Senju

djelovanju pavlina u 17. stoljeću. Bez sumnje da otvaranje gimnazije 1725. nije došlo bez postupnih priprema prije toga.

Pavlini su imali svoj samostan i crkvu na današnjem Pavlinskom trgu.³ Gimnaziju će otvoriti u zgradi nasuprot samostanu. O otvaranju gimnazije (latinske škole) biskup Nikola Pohmajević zapisao je 1728. u svojem izvješću Svetoj Stolici da je na njegovo traženje car odredio da se otvori latinska škola u Senju koja je 1725. počela djelovati kod otaca pavlina. Svi će svećenički kandidati trebati proći tu školu. Pohmajević kaže da nema više namjere zaređivati za svećenike kandidate koji ne prođu latinske škole. Oni koji nisu prošli te škole nazivalo se *glagoljaši*.⁴

U tom izvješću jasno vidimo razliku između onih svećenika koji pohađaju latinske škole i glagoljaša. Glagoljaši su oni koji nisu završili ni jednu službeno priznatu (latinsku) školu, nego su svoje svećeničko znanje stekli pri kaptolu ili kod starijeg i iskusnijeg svećenika. I nakon otvaranja latinske škole imamo i dalje takvih privatnih škola jer je Pohmajevićev nasljednik Antun Benzoni bio nezadovoljan pavlinima. On je svoje sjemeništarece povukao iz njihove škole i poslao ih drugamo. U Senju njegovo vrijeme (1731.-1745.) kanonik Ivan Cerovac pripremao klerike za svećeničku službu.⁵ Ni ta škola nije imala pravo javnosti, a još manje one kod običnih župnika. Budući da su glagoljaši imali nižu naobrazbu, dobio je taj naziv pejorativni prizvuk. No to je vrijedilo samo za glagoljaše u novom vijeku. U srednjem vijeku nisu oni bili ništa manje naobraženi nego svećenici u drugim katoličkim državama. Oni su također znali latinski, ali su uz to učili i staroslavenski i glagoljicu.

U gimnazijama nastavni jezik bio je latinski, što je očito i iz samog naziva (*scholae latine*). U vrijeme germanizacije koncem 18. stoljeća pokušat

---

augustince, ali su se oni brzo povukli. Na njihovo mjesto dolaze 1634. pavlini. Kao senjski biskup Agatić nije imao jurisdikciju u Rijeci jer je ona bila pod upravom pulskog biskupa. No, u više navrata senjski biskup iz Senja vršio je neke jurisdikcijske čine u Rijeci po posebnim ovlaštenjima kada je bila otežana redovna jurisdikcija pulskog biskupa jer se on nalazio u drugoj državi (Veneciji). Tako se dogodilo i ovaj put da su državne vlasti preko Agatića radile na uspostavi spomenutih škola u Rijeci.

³ M. BOGOVIĆ, 1988, 109-120.

⁴ "Canonici hi duodecim administrant divina... Ex his utinam legaliter sint tres studiosi rhetores, quorum unicus etiam glagolita, qui constantissime chorum frequentat. Sperandum tamen plures studiosos cum tempore futuros et theologos, quia plures studere coeperunt, cum etiam *Latinae scholae ad meam instantiam apud Augustissimum Imperatorem sint ressolutae et incoeptae ab anno 1725 doceri per patres Eremitarum Sancti Pauli*; hinc concionatores et cathechistae expectandi, cum glagolitae pro cathedra non sint apti. Sacerdotes <f. 49r> simplices sunt plures,... clerici pauci quia *glagolitas non habeo animum amplius ordinandi* (M. BOGOVIĆ, 2003, 169.

⁵ J. BURIC, 2002, 18.

će se nametnuti njemački, ali će ustvari u prvom periodu djelovanja (do 1839) nastavni jezik ostati i dalje latinski. Zanimljivo je da će njemački jezik biti u gimnaziji najprisutniji nakon pojave nacionalnog buđenja (Ilirskog preporoda), odnosno za vrijeme biskupovanja velikog hrvatskog rodoljuba Mirka Ožegovića. Ožegović će profesorima pisati hrvatskim jezikom, a oni su njemu odgovarali na njemačkom. Bilo je to stoga što je Senj pripadao Vojnoj krajini u kojoj je njemački bio službeni jezik. Ukinućem Krajine (1881.), uveden je i u gimnaziju hrvatski kao nastavni jezik.⁶

Gimnazija je otvorena u prvom redu za osposobljavanje klerika da se mogu uključiti na studij filozofije i teologije na nekom vanjskom učilištu. Taj događaj treba povezati s otvaranjem filozofije (1725.) i teologije (1727.) u Rijeci. Da bi se svećenički kandidati mogli uključiti u taj studij, bila im je potrebna prethodna gimnazija. Imati je u Senju bilo je mnogo pogodnije nego slati kandidate u Rijeku. No da ta senjska gimnazija nije bila namijenjena samo svećeničkim kandidatima vidi se i po tome, kako je gore rečeno što je biskup Benzoni (1731.-1745.), inače sam Riječanin, povukao svoje sjemeništare iz senjske gimnazije. Nije mu se dopadao način rada senjskih pavlina. Ipak to nije ugrozilo rad senjske gimnazije. Kad bi škola bila samo za svećeničke kandidate, trebala bi nakon njihova povlačenja biti zatvorena. Međutim, latinska škola ili gimnazija je i dalje radila. Iz popisa gimnazijalaca koji su sudjelovali 1734. u priredbi (Genoveva) vidi se da je školu pohađalo dosta đaka koji potječu iz vojničkih obitelji, ali i iz domaćeg stanovništva.⁷

Senjski biskupi nastojali su osnovati i visoku teološku školu u Senju. Posebno se ukazala potreba osnivanja takve ustanove u Senju nakon dokidanja isusovačkog reda i njegovih škola u Rijeci (1773.). Daljnje pogoršanje nastalo je 1786. godine ukidanjem pavlina, koji su držali školu u Senju.

Izgleda da je latinska škola bila već dulje u opadanju jer se osamdesetih godina 18. stoljeća javlja u Senju normalka koju su držali biskupijski svećenici. Razlika između te dvije škole približna je razlici između gimnazije i strukovne škole. Naime, u to vrijeme latinska škola je pala samo na dva učenika a normalka ih je imala 70. No za nastavak studija bila je potrebna latinska škola (gimnazija). To je primoralo biskupa Ježića da se uporno bori za kontinuitet gimnazije i za osnivanje filozofije i teologije u Senju. Najprije je (1806.) osnovana u Senju teologija, a dvije godine i filozofija (filozofski licej). Tako je Senj pored gimnazije dobio i visoko učilište, kroz stoljeće i pol jedino na području zapadne Hrvatske.

⁶ M. BOGOVIĆ, 1989, 27.

⁷ Usp. *Croatia sacra*, 9-10, Zagreb, 1935, 142-147.

Nakon pavlina, Ježić je gimnaziju povjerio franjevcima, a kada nije došlo do zadovoljavajućeg rješenja za njihov smještaj u Senju (njihov samostan je Josip II. dokinuo, a zgrada je poslije dodijeljena za sjemenište), oni 1803. odlaze na Trsat.⁸ Poslije će gimnaziju voditi biskupijski svećenici. U drugom dijelu 19. stoljeća postupno će se uključivati i laici. Filozofija i teologija nisu mogle opstati bez gimnazijske pripreme. I kada gimnazija nije bila službeno priznata, održavala su se predavanja a đaci su pred komisijom iz Karlovca polagali ispite. Tako se u Senju sve do dolaska Mirka Ožegovića vodila ogorčena borba na tri fronta: spasiti gimnaziju, spasiti licej kao filozofski studij i uvod u teologiju, i spasiti studij teologije.⁹

Za vrijeme Mirka Ožegovića (1833.-1869.) sve je to dosta stabilizirano. Njegova gimnazija bila je u današnjoj stambenoj zgradi lijevo od pošte. U Ožegovićevo vrijeme dolazi (1848/49.) do velikih zahvata u reformi školstva. Gimnaziji su dodana dva razreda, a dokinut je filozofski licej. Tim dvama razredima mislilo se nadomjestiti dotadanji filozofski licej, odnosno filozofiju. Tko je završio licej imao je mogućnost upisati bilo koji fakultet u državi. To su omogućavala sada dva razreda dodana gimnaziji. Pokazalo se da je program bio preopćenit pa nije zadovoljavao kao priprema ta teologiju.¹⁰ Godine 1874. pokušat će Ožegovićev nasljednik Soić uspostaviti posebni filozofski licej pri teologiji, ali to ne će biti duga trajanja. Ipak se, u skladu s tadanjom širom praksom, uz teološki studij vežu neki predmeti čiste filozofije. Tako će ostati do 1918.

Treba napomenuti da je novim zakonom 1874. (u vrijeme bana Ivana Mažuranića) prekinuta prijašnja ovisnost gimnazije od crkvenih vlasti, a prestaje i utjecaj Crkve na gimnazijske kadrove i programe.¹¹

U Senju nije postojalo malo sjemenište. Da bi doskočio toj potrebi i da bi ujedno priskrbio gimnaziji dovoljan broj đaka, Ožegović je osnovao zavod koji će nositi njegovo ime: "Ožegovićianum". Zavod je bio na današnjem Ožegovićevom trgu. Članovi zavoda bili su pod crkvenom upravom i stegom, a pohađali su gimnaziju, koja je od Mažuranićeve reforme školstva bila izvan crkvenog nadzora. Neki od pitomaca nastavit studij teologije u Senju, a većina će odlaziti u civilna zvanja.

Već koncem 19. stoljeća bilo je na gimnaziji profesora koji su širili anticrkveni duh na svoje đake. Zbog toga je znalo doći do napetosti, ali nikada

⁸ E. HOŠKO, 1973, 93.

⁹ M. BOGOVIĆ, 9-12.

¹⁰ Isto, 12-15.

¹¹ Za daljnji rad Senjske gimnazije usp. R. ŠUŠNJARA, 1989, 31-44.

takve koja bi postavila upitnim školovanje pitomaca u gimnaziji. Do tih napetosti dolazilo je i za vrijeme Austro-ugarske monarhije, a pogotovo za između dva rata. (U razmišljanju o obnovi zavoda u Senju, treba računati da on može funkcionirati samo ako ima svoju gimnaziju.)

Zaključak

Koliko nam je poznato, senjsko školstvo je u srednjem vijeku bilo na istoj razini kao i drugim europskim gradovima slične veličine. Kako je napredovalo tursko osvajanje Hrvatske, tako je slabio kulturni rast pa i školstvo. Novovjekno senjsko srednje školstvo odnosno gimnazija ima svoje korijene u latinskoj školi koju su 1725. počeli voditi pavlini. Nakon ukidanja pavlinskog reda 1786. kratko vrijeme gimnaziju vode franjevci a od njih je preuzima svjetovni kler. U nastavno osoblje sve više se uključuju laici, a u vrijeme bana Mažuranića gimnazija dolazi u isključivu nadležnost države. Biskup Ožegović je 1857. osnovao Đački dom iz kojega su pitomci pohađali gimnaziju. Taj Dom, nazvan po svome utemeljitelju "Ožegovićianum", djelovao je do 1940. godine.

Možemo zaključiti da je djelovanje srednjeg školstva u Senju, sve od njegovih novovjekih početaka, bilo tijesno vezano uz teološki studij. Ta međusobna uvjetovanost i isprepletenost trajala je sve do zatvaranja bogoslovske učilišta 1940. Od 1857. ta međuovisnost dolazila je najviše do izražaja po djelovanju zavoda "Ožegovićianuma".

Literatura

- M. BOGOVIĆ, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 15, Senj, 1988.
- M. BOGOVIĆ, Senjska gimnazija od osnutka do smrti biskupa Mirka Ožegovića (1725-1869), *Senjski zbornik*, 16, Senj, 1989.
- M. BOGOVIĆ, Spomenica senjskoga srednjega školstva, *Senjski zbornik*, 16, Senj, 1989.
- M. BOGOVIĆ, Senjsko-modruška ili krbavska biskupija: izvješća biskupa Svetoj stolici 1602-1919., Hrvatski državni arhiv: *Monumenta croatica vaticana* – posebna izdanja 6, *Kršćanska sadašnjost: Croatica christiana – Fontes*, Zagreb, 2003.
- J. BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić – Zagreb, 2002.
- E. HOŠKO, Hrvatsko-primorska franjevačka provincija u zapadnoj Hrvatskoj na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, *Kačić*, 8, Split, 1973.
- R. ŠUŠNJARA, Osvrt na rad gimnazije u Senju od 1869. do 1975. te rad COUO "Vladimir Čopić" Senj, *Senjski zbornik*, 15, Senj, 1989.

CHURCH AND SENJ SECONDARY EDUCATION

Summary

As far as we know, education in Senj in the Middle Ages was on the same level as other European cities of similar size. As the Turkish conquest of Croatia progressed, so the cultural as well as educational growth weakened. Senj's Modern Age secondary education, in respect to high school has its roots in Latin schools which the Pauline Order began to lead in 1725. After the abolition of the Pauline Order in 1786, the high school was run by Franciscans and after them by secular clergy. The educative staff included more and more laity and during the rule of Ban Mažuranić the high school came exclusively under the jurisdiction of the state. In 1857 Bishop Ožegović established the Students' Home from where the cadets attended the high school. The home, named after its founder as 'Ožegovićianum' worked until 1940.

We can conclude that the work of secondary education in Senj, from its beginnings in the Modern Age, was closely linked to theological studies. This mutual intertwinement and connection lasted until the closure of the theology college in 1940. From 1857 this interdependence came to the fore through the work of the 'Ožegovićianum' institute.

Keywords: high school, Ožegovićianum, Paulists, secondary education.